

Avrupada Düşey Yönde Oluşan Kabuk Hareketlerinin VLBI ile Belirlenmesi

Emine TANIR (1)
Kamil TEKE (2,3)
Harald SCHUH (2)

- (1) Karadeniz Teknik Üniversitesi, Harita Mühendisliği Bölümü, Trabzon
(2) Technische Universität Wien, Institut für Geodäsie and Geophysik, Viyana, AVUSTURYA
(3) Hacettepe Üniversitesi, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Bölümü, Ankara

Çalışmanın Amacı

- **Uluslararası Çok Uzun Baz Enterferometrisi Jeodezi ve Astrometri Servisi (IVS)** tarafından 1990-2010 yılları arasında yapılan **Avrupa VLBI oturumlarının** analiz sonuçlarıyla Avrupa'daki düşey yöndeki kabuk hareketlerinin belirlenmesi.
- Çalışmadan elde edilen sonuçların, daha önce VLBI ölçü tekniği ile elde edilmiş **düşey yöndeki hızlarla karşılaştırılması.**
- VLBI sonuçlarının **GNSS hızları ile karşılaştırılması.**

IVS Avrupa Jeodezik VLBI İstasyonları

ONSALA, 20&25 m
İsviçre

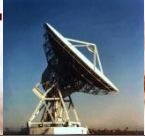
SVETLOE, 32 m
Rusya

WETTZELL, 20 m
Almanya

Zelenchukskaya, 32 m
Rusya

MEDICINA, 32 m
İtalya

NOTO, 32 m
İtalya

IVS- Avrupa oturumları 1989'un sonundan buyana düzenli olarak yapılmaktadır.

ölçü serilerinin amaçları

- Avrupa'daki düşey yöndeki kabuk hareketlerinin belirlenmesi.
- Avrupa'da kullanılan diğer uzay jeodezik teknikleri için sabit bir referans ağının (çatısının) oluşturulması.

Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTU), Harita Mühendisliği Bölümünde yapılanan '**KTU GEOD' VLBI Analiz Merkezi, IVS (International VLBI Service) tarafından öngörülen** bilimsel faaliyetlerini öncelikli olarak Avrupa VLBI Ağı (European VLBI Network, EVN) ve Avrupa Yersel Referans Sistemi (European Terrestrial Reference System, ETRS)'nin gelişimine katkı sağlayacak şekilde şekillendirmektedir.

KTU GEOD IVS Analiz Merkezinde, Viyana Teknik Üniversitesi Jeodezi ve Jeofizik Enstitüsü'nde geliştirilen **VieVS (Vienna VLBI Software)** yazılımını kullanılmaktadır.

VieVS (Viyana VLBI Yazılımı)

- IERS 2003 konvansiyonlarını temel alan ve **MATLAB dilinde** yazılmış **güncel** bir VLBI **jeodezik ve jeofizik parametre kestirim** yazılımıdır.
- VLBI parametrelerini Gauss-Markof modeline uygun **En Küçük Kareler (EKK) kestirim** yöntemi ile elde etmektedir.
- Japonya, Çin, Rusya, Almanya, İtalya, İsveç, Finlandiya, Avusturya ve Türkiye olmak üzere toplam **9 ülkeden resmi kullanıcılar** tarafından kullanılmaktadır.

ANALİZ

IVS-Avrupa oturumları, VieVS VLBI yazılımını kullanarak analiz edilmiştir.

ZAMAN SERİLERİNİN ÜRETİMİ

Antenlerin ilgili epokları için dengelenmiş koordinatlarının kestiriminden sonra, her bir anten için konum zaman serisi üretilmiştir.

EN KÜÇÜK KARELER KESTİRİMİ

Radyo teleskop koordinatlarından trendlerin (hız) belirlenmesi birinci dereceden polinoma en küçük kareler uygulanarak gerçekleştirilmiştir.

İstasyonlar	IVS-Avrupa Oturumları Analizinden Elde Edilen Hızlar (cm/yıl)			ITRF 2005 Hızları (cm/yıl)			VTRF 2008 Hızları (cm/yıl)		
	V _x	V _y	V _z	V _x	V _y	V _z	V _x	V _y	V _z
MATERA	-1.83	1.90	1.49	-1.80	1.89	1.55	-1.86	1.89	1.47
MEDICINA	-1.83	1.87	1.11	-1.82	1.88	1.10	-1.79	1.88	1.13
WETTZELL	-1.56	1.70	1.03	-1.56	1.68	1.04	-1.57	1.70	1.03
ONSALA60	-1.38	1.46	1.08	-1.37	1.44	1.09	-1.40	1.44	1.06
SVETLOE	-1.94	1.17	0.74	-1.68	1.43	0.88	-1.83	1.22	0.83
NYALES20	-1.40	0.73	1.05	-1.42	0.71	1.02	-1.42	0.73	1.08

Tablo 1. IERS'in ITRF 2005 ve VTRF 2008 inter-teknik kombinasyonla elde edilmiş TRF çözümleri ile IVS-Avrupa oturumlarının VieVS çözümünden elde edilen hız vektörleri (bütün çözümler 2000.0 referans epoğunda hesaplanmıştır).

$$test\_değeri = \frac{kestirim}{karasal\ ortalama\ hatası} > t\_tablo_{0.95, f}$$

f : kestirimde kullanılan koordinat sayısı

**Gerçekleştirilen parametre kestirimi
istatistik olarak anlamlıdır...**

İstasyonlar	IVS-Avrupa Oturumları Analizinden Elde Edilen Hızlar (cm/yıl)			ITRF 2005 Hızları (cm/yıl)			VTRF 2008 Hızları (cm/yıl)		
	V_K	V_D	V_R	V_K	V_D	V_R	V_K	V_D	V_R
MATERA	1.92	2.35	0.03	1.95	2.33	0.11	1.92	2.35	0.02
MEDICINA	1.77	2.20	-0.23	1.77	2.21	-0.23	1.77	2.20	-0.19
WETZELL	1.54	2.00	0.03	1.55	1.99	0.04	1.55	2.01	0.03
ONSALA60	1.47	1.71	0.35	1.47	1.69	0.36	1.47	1.70	0.32
SVETLOE	1.31	2.07	0.04	1.08	2.08	0.40	1.26	1.97	0.24
NYALES20	1.40	1.00	0.81	1.42	0.99	0.76	1.42	1.01	0.82

Tablo 2. IVS-Avrupa Oturumlarının VieVS yazılımı ile analizinden elde edilen K (Kuzey), D (Doğu) ve R (Radyal) yönündeki hızları.

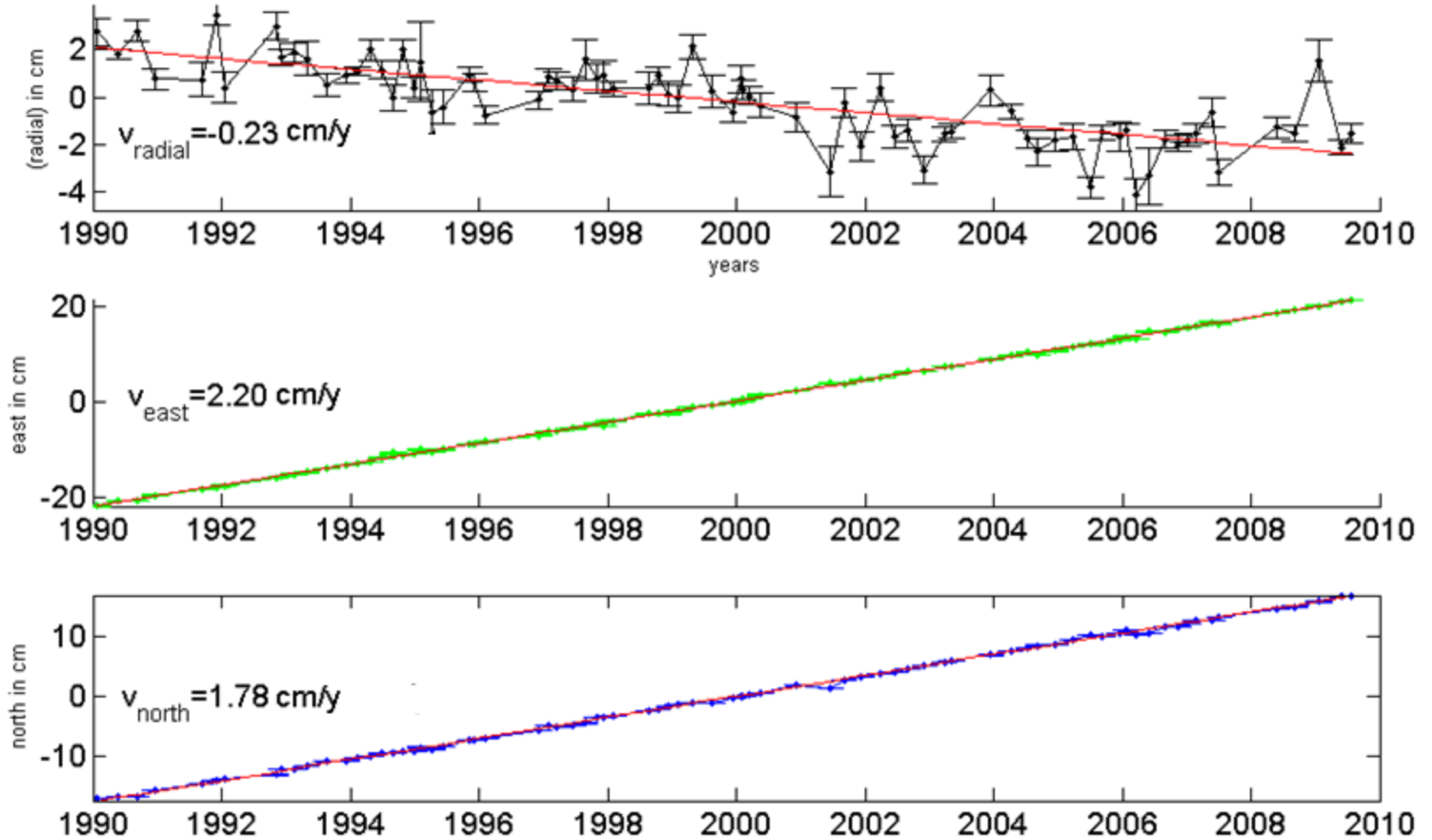
Lokal toposentrik koordinat sisteminde VLBI referans noktalarındaki IVS-Avrupa çözümleri zaman serilerinden elde edilen kestirilmiş hızların ITRF 2005 ve VTRF 2008 çözümleri hızları ile karşılaştırılması

İstasyonlar	IVS-Avrupa Oturumlarından elde edilen hızlarla ITRF 2005 hızlarının farkı (cm/yıl)			IVS-Avrupa Oturumlarından elde edilen hızlarla VTRF 2008 hızlarının farkı (cm/yıl)		
	V_K	V_D	V_R	V_K	V_D	V_R
MATERA	-0.03	0.02	-0.08	0.00	0.00	0.01
MEDICINA	0.00	-0.01	-0.00	0.00	0.00	-0.04
WETTZELL	-0.01	0.01	-0.01	-0.01	-0.01	0.00
ONSALA60	0.00	0.02	-0.01	0.00	0.01	0.03
NYALES20	-0.02	0.01	0.04	-0.02	-0.01	-0.01

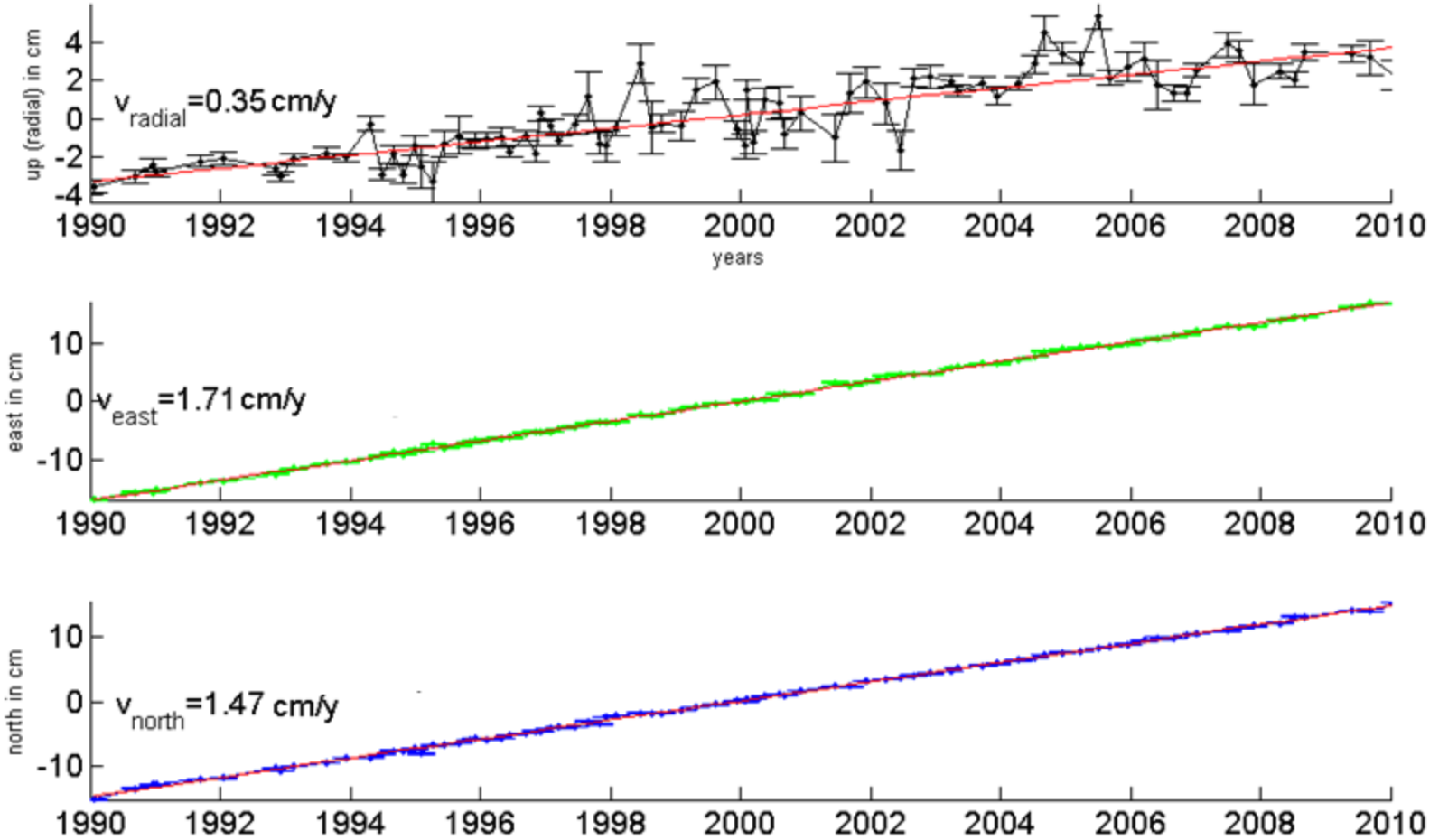
Table 3. IVS-Avrupa Oturumlarının VieVS yazılımı ile analizi sonucunda elde edilen K (Kuzey), D (Doğu) ve R (Radyal) yönündeki hız vektörleri ile farklı TRF çözümleri hızlarının karşılaştırılması

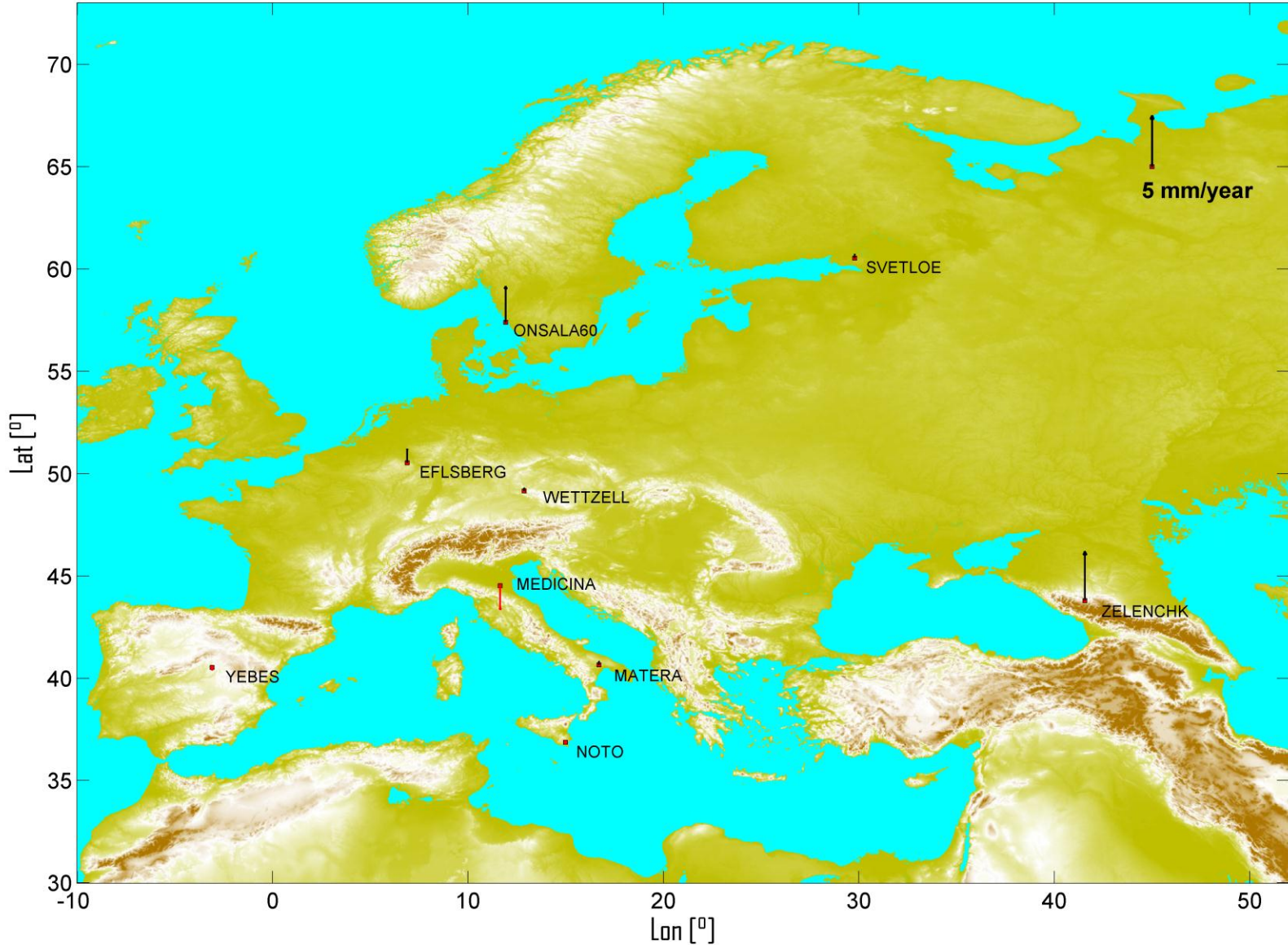
IVS-Avrupa Oturumlarının VieVS TRF Çözümleri, VLBI Anteni: MEDICINA referans epoğu 2000.0

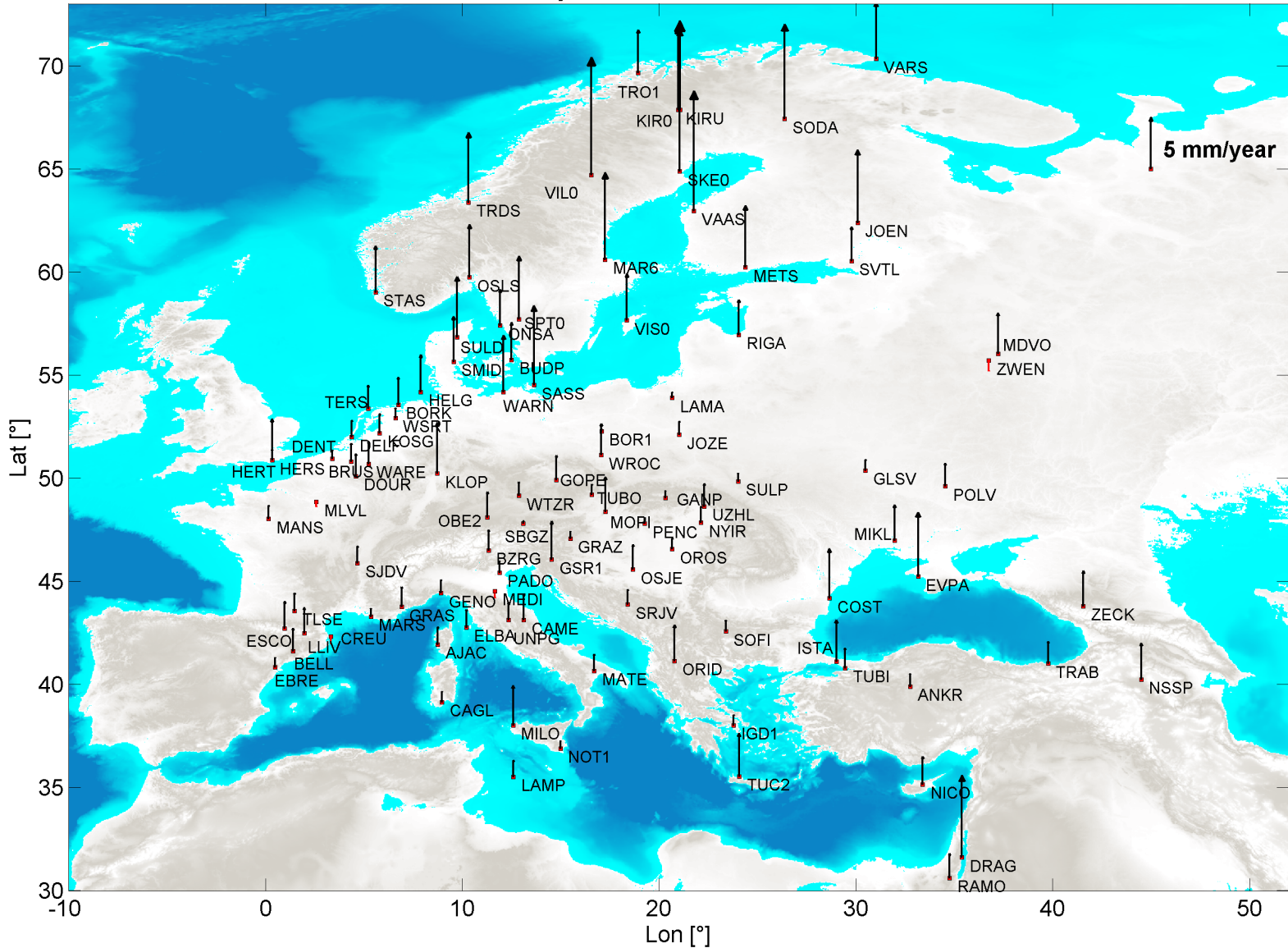
IVS-Avrupa Oturumlarının VieVS TRF Çözümleri, VLBI Anteni: ONSALA60 referans epoğu 2000.0

IVS Avrupa VLBI çözümleri zaman serilerinden elde edilen radyal hız vektörleri

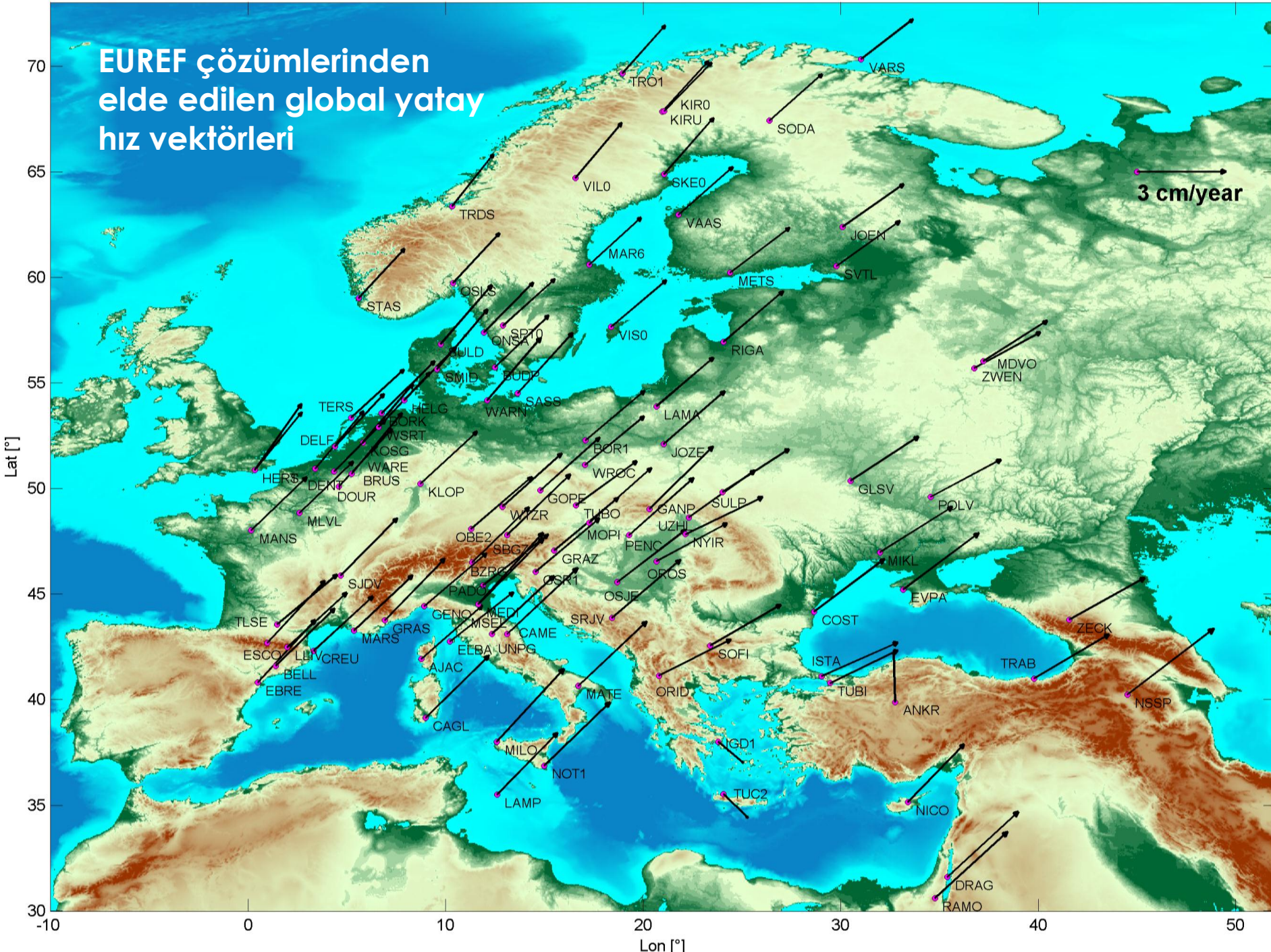

GNSS EUREF çözümü koordinat zaman serilerinden elde edilen radyal hız vektörleri

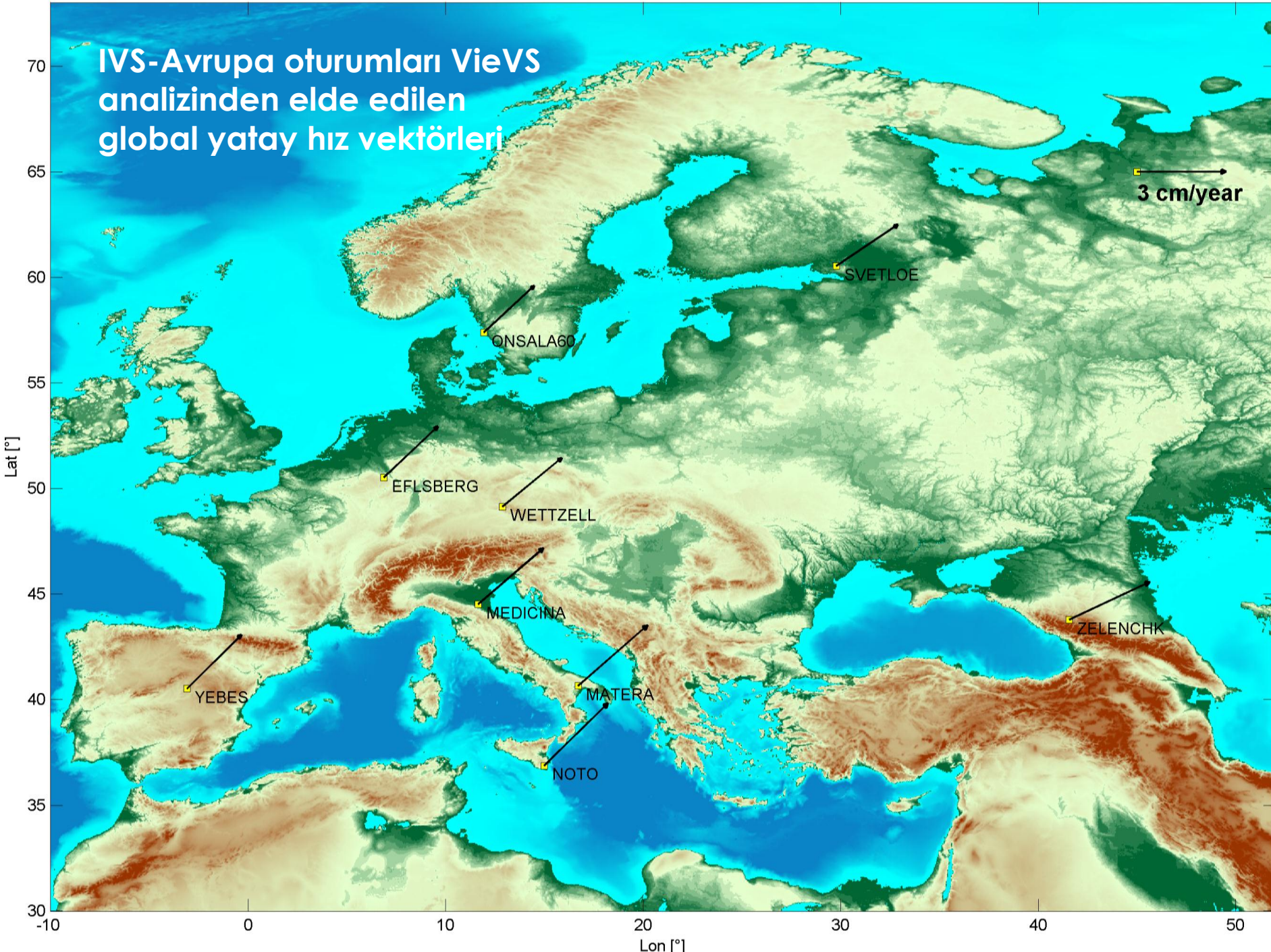
EUREF çözümlerinden elde edilen global yatay hız vektörleri

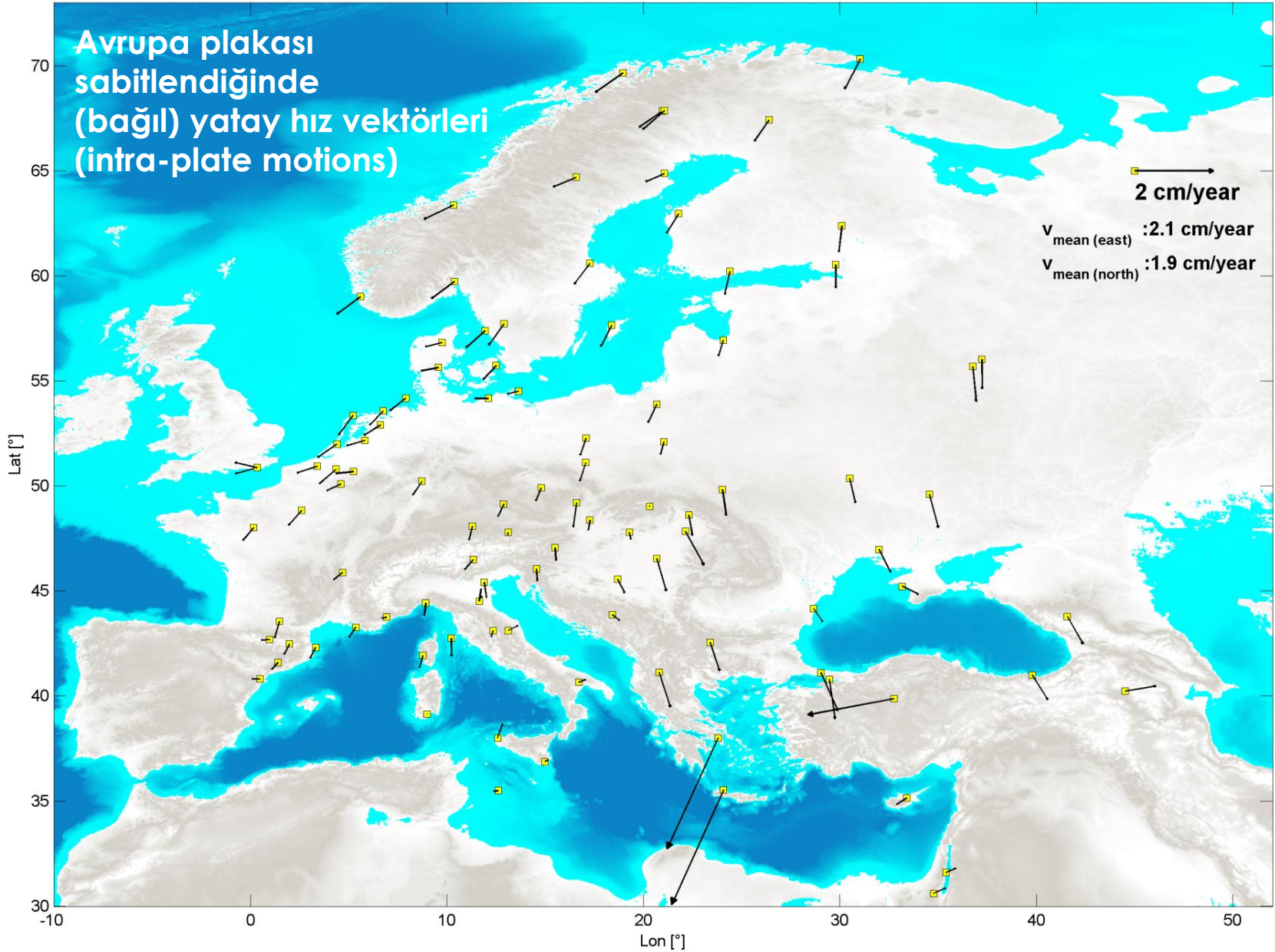
3 cm/year

IVS-Avrupa oturumları VieVS analizinden elde edilen global yatay hız vektörleri

ÇÖZÜMLER ARASINDAKİ DÖNÜŞÜM PARAMETRELERİNİN HESABI

$$\begin{bmatrix} X_1 \\ Y_1 \\ Z_1 \\ X_2 \\ Y_2 \\ Z_2 \\ \dots \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} X_{01} \\ Y_{01} \\ Z_{01} \\ X_{02} \\ Y_{02} \\ Z_{02} \\ \dots \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & X_{01} & 0 & -Z_{01} & Y_{01} \\ 0 & 1 & 0 & Y_{01} & Z_{01} & 0 & -X_{01} \\ 0 & 0 & 1 & Z_{01} & -Y_{01} & X_{01} & 0 \\ 1 & 0 & 0 & X_{02} & 0 & -Z_{02} & Y_{02} \\ 0 & 1 & 0 & Y_{02} & Z_{02} & 0 & -X_{02} \\ 0 & 0 & 1 & Z_{02} & -Y_{02} & X_{02} & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \end{bmatrix} \begin{bmatrix} T_X \\ T_Y \\ T_Z \\ \mu \\ \alpha \\ \beta \\ \gamma \end{bmatrix}$$

öteleme
ölçek
dönüklük

Öncül tanımlanacak bir referans ağı (VTRF 2008, ITRF 2005 gibi) ile kestirim sonucunda elde edilecek yeni bir referans ağı (IVS-Avrupa gibi) arasındaki dönüşüm Helmert dönüşümü ile tanımlanabilir.

ITRF 2005 ve IVS-Avrupa arasındaki 3 boyutlu dönüşüm

Tx cm	Ty cm	Tz cm	ölçek ppb	α (mas)	β (mas)	γ (mas)
-2.9	11.6	0.0	0.4	0.9	3.1	0.8

VTRF 2008 ve IVS-Avrupa arasındaki 3 boyutlu dönüşüm

Tx cm	Ty cm	Tz cm	ölçek ppb	α (mas)	β (mas)	γ (mas)
0.0	0.8	0.5	-0.8	0.1	0.1	-0.3

SONUÇLAR ve İRDELEME

IVS-Avrupa oturumlarının VieVS yazılımı ile analizinden;

- Medicina'da yaklaşık yıllık 2 mm alçalma, istasyon bölgesindeki lokal plaka hareketlerinden kaynaklanmış olabilir.
- İskandinavya yarımadası üzerindeki Onsala ve Ny-Alesund istasyonlarında sırasıyla yıllık 8 mm ve 3 mm büyüklüğünde yükselme, bölgede buzul sonrası çözülme etkisi (post-glacial rebound) ile açıklanmaktadır.
- Matera ve Wettzell istasyonlarında radyal yönde anlamlı bir hız tesbit edilmemiştir.
- Avrupadaki 1mm/yıl içerisinde kalan büyüklüklerdeki radyal hızlar istatistiksel olarak anlamlı çıksada radyal bileşendeki hata kaynakları ve gün içi spektraya sahip gel-git büyüklükleri dikkate alındığında bu değer ve altındaki radyal hızların anlamlı olamayabileceği sonucuna varılabilir.

SONUÇLAR ve İRDELEME

Avrupa plakasının sabitlenmesiyle hesaplanan bağıl yatay hız bileşenlerine bakıldığında,

- Avrupa üzerindeki noktaların bağıl yatay hız vektörlerinin gruplandığı görülmüştür.
- Anadolu ve Ege plakaları üzerindeki noktalarda bağıl yatay hız bileşenlerinin EUREF ağındaki diğer noktalara göre büyüklüklerinin ve yönlerinin farklı ve uyumsuz olduğu görülür.
- Doğu Avrupanın, orta Avrupanın ve Akdeniz kıyı bölgelerinin güney yönünde fakat batı Avrupa ve İskandinavya yarımadasının Atlantik okyanusu yönünde (güney-batı) anlamlı yıllık hızlara sahip oldukları görülmüştür.

Ortak yerleşke istasyonlarında,

- IVS-Avrupa oturumlarının VieVS yazılımı ile analizinden elde edilen yatay ve radyal tüm hız vektörleri (VLBI), EUREF çözümü ile (GNSS) yön ve büyüklük olarak uyumludur.

SONUÇLAR ve İRDELEME

IVS-Avrupa TRF çözümü (gerçekleştirmesi) ile farklı global ITRF çözümleri arasındaki dönüşüm

- Dönüşüm parametrelerinin, global TRF çözümlerinin kendi aralarındaki dönüşüm parametrelerine göre daha büyük değerler almışlardır.

ITRF çözümlerinin elde edildiği ağ, IVS- Avrupa ağına göre çok daha geniş bir alanı kapsar ve tüm küreyi temsil eder.

IVS-Avrupa ağı çözümünde bölgesel bir ağ olması nedeni ile Yer dönüklük parametrelerinin kestiriminin yapılmayıp model ile hesaplanmış a priori değerlerine sabitlenmiştir.

KAYNAKLAR

- J. Böhm, S. Böhm, T. Nilsson, A. Pany, L. Plank, H. Spicakova, K. Teke, H. Schuh (2010). **The new Vienna VLBI Software VieVS**. IAG Symposia Series, Buenos Aires 2010, in press.
- C. Boucher, Z. Altamimi, P. Sillard, M. Feissel-Vernier (2004). **Current Methodology for TRF Combination**, *IERS Technical Note, No.31*. Frankfurt am Main: Verlag des Bundesamts für Kartographie und Geodäsie, 2004. 289 pp., paperback, ISBN 3-89888-881-9 (print version)
- J. Campbell, R. Haas, A. Nothnagel (2002). **Measurement of Vertical Crustal Motion in Europe**, *Research Networks Training and Mobility of Researchers*, Geodetic Institute, University of Bonn, (on behalf of European Commission).
- J. Campbell, A. Nothnagel (2000). **European VLBI for crustal Dynamics**, *Journal of Geodynamics*, Volume 30, Issue 3, 24 February 2000, Pages 321-326.
- R. Haas, A. Nothnagel, J. Campbell, E. Gueguen (2003). **Recent crustal movements observed with the European VLBI network: geodetic analysis and results**, *Journal of Geodynamics*, Volume 35, Issues 4-5, May-July 2003, Pages 391-414.
- R. Haas, E. Gueguen, H.-G. Scherneck, A. Nothnagel, J. Campbell (2000). **Crustal motion results derived from observations in the European geodetic VLBI network**, *Earth Planets Space*, 52, 759-764, 2000.
- E. Tanir, K. Teke, H. Schuh (2010). **VLBI Estimates of Vertical Crustal Motion in Europe**, *15th General Assembly of WEGENER*, Boğaziçi Üniversitesi, 14-17 Eylül 2010, İstanbul.
- E. Tanir, V. Tornatore, K. Teke (2009a). **Analysis on the time series of the radio telescope coordinates of the IVS-R1 & R4 Sessions**, *19th European VLBI for Geodesy and Astrometry Working Meeting*, edited by G. Bourda, P. Charlot, A. Collioud, Université Bordeaux1-CNRS, 23-28 March 2009, Bordeaux, France, pp. 122-12.
- E. Tanir, K. Teke, J. Böhm, H. Schuh (2009b). **Jeodezik VLBI Çalışmalarının IERS Ürünlerine Katkısı ve KTU GEOD IVS Analiz Merkezinin Öngörülen Faaliyetleri**, 4. *Ulusal Mühendislik Ölçmeleri Sempozyumu*, 14-16 Ekim 2009, Trabzon, Bildiriler Kitabı, 131-164.
- E. Tanir (2009). **KTU-GEOD VLBI IVS Annual Report 2009**,
<http://ivsc.gsfc.nasa.gov/publications/annualreport.html>
- K. Teke, J. Böhm (2010). **VIE_LSM**, *VieVS User Workshop*, Institute of Geodesy and Geophysics, IVS Special Analysis Center, Vienna University of Technology, 7-9 September 2010, Vienna, Austria.
- K. Teke, J. Böhm, T. Nilsson, H. Spicakova, H. Schuh (2010). **Intra-Eurasia plate motions based on EUREF, IVS-Europe, and IVS-combined solutions**, *15th General Assembly of WEGENER*, Boğaziçi Üniversitesi, 14-17 Eylül 2010, İstanbul.
- K. Teke, J. Boehm, E. Tanir, H. Schuh (2009). **Piecewise Linear Offsets for VLBI Parameter Estimation**, *Proceedings of the 19th European VLBI for Geodesy and Astrometry Working Meeting*, edited by G. Bourda, P. Charlot, A. Collioud, Université Bordeaux1-CNRS, 23-28 March 2009, Bordeaux, France, pp. 63-67, 2009
- URL 1: **Transformation Parameters between different ITRF Solutions**,
http://itrf.ensg.ign.fr/trans_para.php
- URL 2: **ITRF 2005**,
http://itrf.ensg.ign.fr/ITRF_solutions/2005/ITRF2005.php
- URL 3: **VTRF 2008**,
http://rorf.usno.navy.mil/ICRF2/IVS/files/VTRF2008a_IVS.SSC-1.txt

Dinlediğiniz İçin Teşekkür Ederim!!

EKLER

En Küçük Kareler(EKK) Kestirimi-1

LİNEER
FONKSİYON

$$dX = X_t - X_{t_0} = a_0 + a_1(t - t_0) + \varepsilon_t$$

a_0 Ofset; 2000.0 başlangıç epoğunda yeni TRF koordinatları ile VTRF 2008 koordinatları arasındaki fark.

a_1 Trend; kartezyen koordinat sisteminde hız vektörü

t_0 2000.0 başlangıç epoğu

t Parametre kestirim epoğu

X_t Yeni TRF koordinatları

X_{t_0} VTRF 2008 koordinatları

ε_t EKK sonunda kalan artıklar

KESTİRİLMİŞ
PARAMETRELER

Global kartezyen koordinat sistemindeki hız vektörleri lokal toposentrik koordinat sistemine aşağıdaki şekilde dönüştürür.

$$\begin{bmatrix} d_N \\ d_E \\ d_U \end{bmatrix} = T^* \begin{bmatrix} d_X \\ d_Y \\ d_Z \end{bmatrix}$$

d_{NEU} dX

$$T = \begin{bmatrix} -\sin \varphi \cos \lambda & -\sin \varphi \sin \lambda & \cos \varphi \\ -\sin \lambda & \cos \lambda & 0 \\ \cos \varphi \cos \lambda & \cos \varphi \sin \lambda & \sin \varphi \end{bmatrix}$$

K= North
D=East
R=Radyal

φ

λ

istasyona ait enlem ve boylam

En Küçük Kareler(EKK) Kestirimi -II

LINEER
FONKSİYON

$$d_{NEU} = b_0 + b_1(t - t_0) + \varepsilon_{NEU}(t)$$

KESTİRİLMİŞ
PARAMETRELER

b_0 Ofset; 2000.0 başlangıç epoğunda yeni TRF koordinatları ile VTRF 2008 koordinatları arasındaki fark.

b_1 Trend; lokal toposentrik koordinat sisteminde hız vektörü

t_0 2000.0 referans epoğu

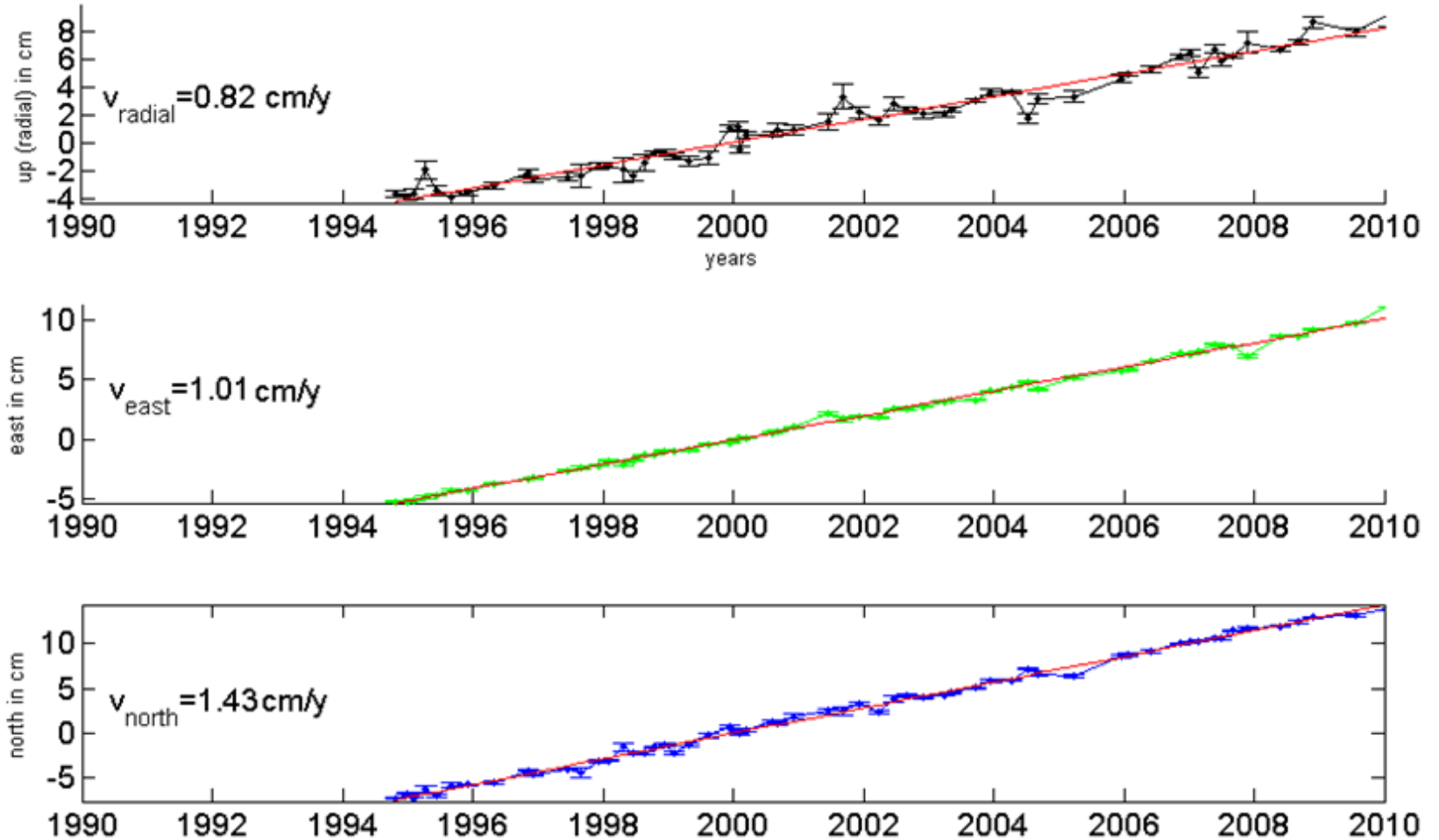
t Parametre kestirim epoğu

$\varepsilon_{NEU}(t)$ EKK sonunda kalan artıklar

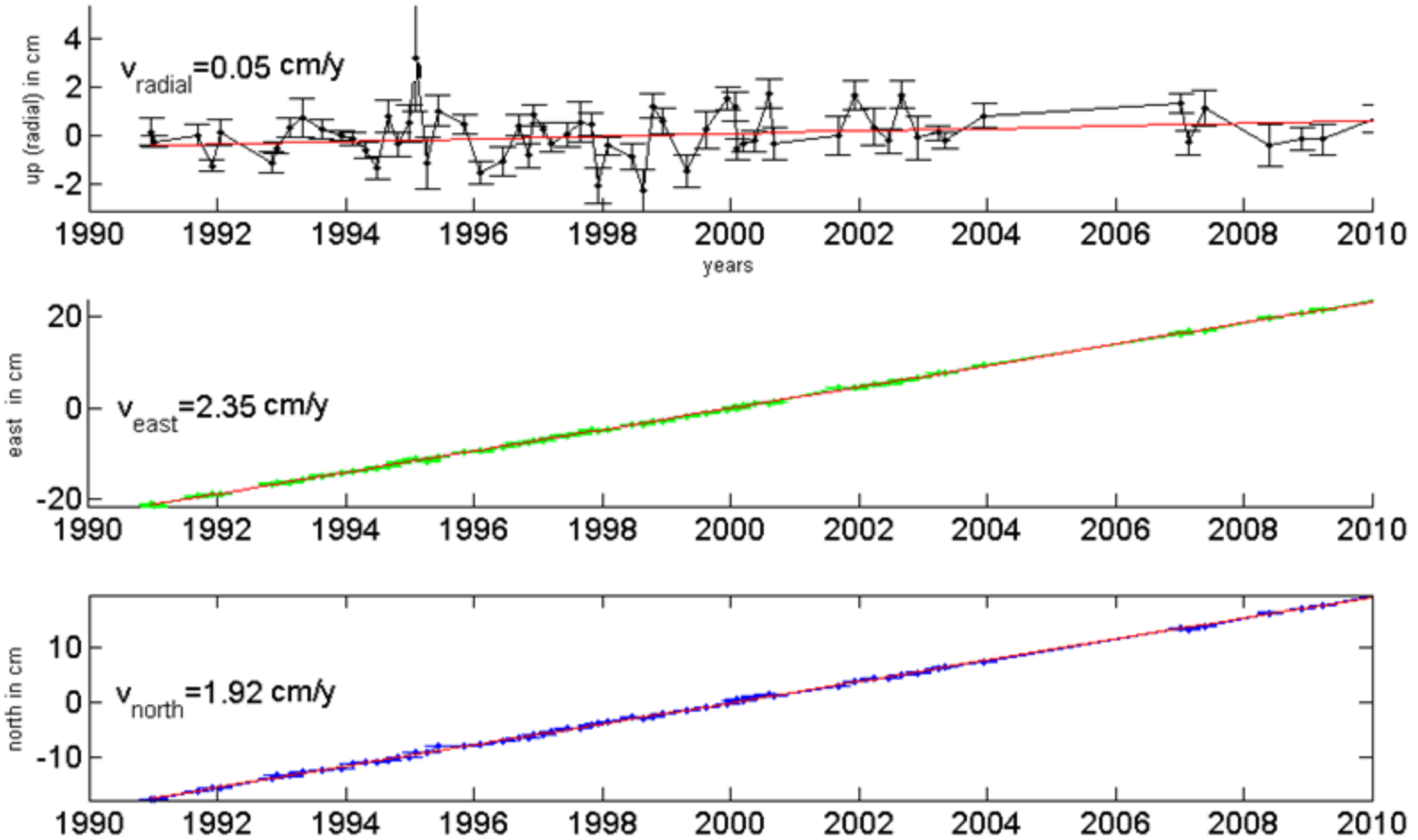
$$\begin{bmatrix} V_N \\ V_E \\ V_U \end{bmatrix}$$

IVS-Avrupa Oturumlarının VieVS TRF Çözümleri, VLBI Anteni: NYALES referans epoğu 2000.0

IVS-Avrupa Oturumlarının VieVS TRF Çözümleri, VLBI Anteni: MATERA referans epoğu 2000.0

IVS-Avrupa Oturumlarının VieVS TRF Çözümleri, VLBI Anteni: WETTZELL referans epoğu 2000.0

